

شماره هفتم، آبان ۱۳۹۱

۲ سخن نخست

۴ راهبرد نظام

۵ تحلیل

توقف فاز دوم طرح هدفمند کردن یارانه‌ها ۵ اتحاد راهبردی، ضرورت
حفظ آرامش سیاسی ۹ نوسانات نرخ ارز، پیامدها و بازتاب‌ها ۱۳
حمله‌های جدید سایبری: وجهی دیگر از استراتژی مقابله با ایران ۱۹
خروج منافقین از فهرست گروه‌های تروریستی و آینده پرابهام آن ۲۱
گزارش جدید احمد شهید: بی‌طرفانه یا جانبدارانه؟ ۲۵ ایران، خاورمیانه
و نشست مجمع عمومی سازمان ملل ۲۹ روند تحریم‌های بین‌المللی ۳۳
انتخابات آمریکا: رویکردهای سیاست خارجی ۳۷ سوریه: گسترش
منطقه‌ای بحران و کاهش فرصت‌های دیپلماتیک ۴۳ اسرائیل: تحولات
داخلی و تلاش برای خروج از انزوای ۴۷ شیعه از دیدگاه نوپیداگرایان و
پیامدهای آن برای ایران ۵۱

۵۱ نگاه دیگران

سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا: بررسی افکار عمومی مردم آمریکا ۵۲

۵۵ میزان جدیت تهدیدهای نظامی علیه ایران ۵۴

پیش‌نگاه

• مطالب درج شده در ماه‌نگار لزوماً بیانگر دیدگاه‌های پژوهشکده نمی‌باشد و استفاده از مطالب آن با ذکر منبع آزاد است.

* صاحب امتیاز: پژوهشکده مطالعات راهبردی
* مدیر مسئول و رئیس شورای سیاست‌گذاری:

سعید نورایی

* دبیر: مهدی میرزاده کوهشاهی

* شورای سیاست‌گذاری (به ترتیب حروف الفبا):

میرقاسم بنی‌هاشمی، فرزاد پورسعید، دکتر ناصر علیدوستی،
دکتر داود غریاق‌زندی، دکتر محمود یزدان‌فام

* هیئت تحریریه (به ترتیب حروف الفبا):

میرقاسم بنی‌هاشمی، فرزاد پورسعید، دکتر داوود غریاق
زندی، دکتر محمدعلی قاسمی، دکتر عبدالله قنبرلو، عسگر
قهرمانپور، دکتر طیبہ واعظی، دکتر محمود یزدان‌فام
* عوامل اجرایی و فنی: مهندس علی رئیس‌دانا، اکبر

قلی‌یان، احسان مرشدی

* ویراستار: لیلا مرادی

* صفحه‌آرا: ملیحه کربلایی

* طراح جلد: سیدعباس امجدزنجانی

* نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان آبان جنوبی، خیابان

رودسر شرقی، پلاک ۷

* صندوق پستی: ۱۴۱۵۵-۵۱۸۹

* تلفن: ۰۲۱ - ۸۸۸۰۲۴۷۷

* دورنگار: ۰۲۱ - ۸۸۸۹۶۶۶۱

* رایانامه: dideban@risstudies.org

پژوهشکده مطالعات راهبردی

غیرانتفاعی

نوسانات نرخ ارز، پیامدها و بازتاب‌ها

اشاره:

نوسانات بازار ارز در مهرماه افزون بر تأثیرات اقتصادی، مانند افزایش قیمت بسیاری از محصولات و کالاها نشان داد که قابلیت بالقوه‌ای نیز برای ایجاد بحران‌های اجتماعی دارد. گواه این موضوع اعتراضات روز ۱۲ مهرماه است که دشمنان نظام از آن بهره‌برداری تبلیغاتی کردند. این نوشتار به علت‌ها و پیامدهای محتمل اقتصادی و اجتماعی نوسان شدید نرخ ارز و نیز بازتاب‌های داخلی و خارجی آن می‌پردازد.

مقدمه

نرخ ارز قیمت پول خارجی بر حسب پول داخلی است. در بازارهای ملی، عوامل مختلفی در تعیین قیمت ارزهای خارجی مؤثرند. زمانی که اقتصاد یک کشور یا روابط خارجی و تجاری آن در وضعیت عادی است، این قیمت نوسانات شدیدی ندارد و بازار ارز در تعادل قرار دارد؛ اما تجربه بیشتر کشورها و نیز چند تجربه کشورمان پس از انقلاب اسلامی نشان می‌دهد چالش‌های اقتصاد ملی و نیز بحران در روابط خارجی و ناامنی‌های محیط بین‌المللی سبب از بین رفتن تعادل در بازار ارز می‌شود.

نوسانات نرخ ارز در یک سال اخیر، به ویژه تلاطم آن در مهرماه و کاهش شدید ارزش پول ملی در برابر ارزهای خارجی نشان داد که از یک سو، برخی چالش‌های ایجاد شده پس از اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها برای بخش‌های تولید صنعتی و کشاورزی و از سوی دیگر، محدودیت‌های

گسترده ناشی از تحریم‌های خارجی برای صنعت نفت و نظام بانکی از عواملی‌اند که تعادل بازار ارز را دگرگون کرده‌اند. این مسئله زمینه نارضایتی افکار عمومی و نیز واکنش اعتراضی بخشی از صنوف بازار را در ۱۲ مهر پدید آورد که در رسانه‌های خارجی، بازتاب چشمگیری داشت و به موضع‌گیری برخی کشورهای متخاصم انجامید.

عوامل عدم تعادل در بازار ارز

کارشناسان و صاحب‌نظران اقتصادی سه عامل اصلی داخلی و خارجی را برای نوسان شدید قیمت ارز در مهرماه بیان می‌کنند:

(۱) افزایش هزینه تولید: در وضعیت عادی، اگر هزینه‌های تولید در داخل زیاد باشد و قیمت محصولات مشابه خارجی در داخل ارزان‌تر شود، تقاضا برای خرید و واردات محصولات خارجی و به تبع آن، تقاضا برای ارز خارجی بیشتر می‌شود و این روند زمینه بی‌تعادلی در بازار را فراهم می‌آورد. پس از اجرای شدن قانون هدفمندی یارانه‌ها و افزایش بی‌سابقه قیمت حامل‌های انرژی، بخش تولید صنعتی و کشاورزی با افزایش شدید هزینه‌ها روبه‌رو شدند. بخش گسترده‌ای از صنایع دولتی و حتی بخش خصوصی که از نظر نوسازی روش‌ها، فناوری و جایگزینی ابزارهای تولید آمادگی چندانی برای روبه‌رو شدن با آزادسازی قیمت‌ها نداشتند، در وضعیت جدید، با چالش‌هایی جدی روبه‌رو شدند و برای پیش‌گیری از

بحرانی شدن اوضاع به افزایش قیمت یا تعدیل نیروی انسانی روی آوردند.

۲) تغییر سیاست تنظیم بازار ارز: در سال‌های گذشته، دولت با تأمین کامل نیازهای بازار ارز به شیوه‌های مختلف، مانند تخصیص ارز مورد نیاز شرکت‌های دولتی و خصوصی در نظام بانکی و تخصیص ارز به بیماران، مسافران و دانشجویان با قیمت پایین توانست نرخ ارز را متعادل نگه دارد. بحران در روابط و تجارت خارجی باعث شد که دولت این سیاست را در تنظیم بازار ارز تغییر دهد و به اولویت‌بندی دهگانه کالاها برای اختصاص ارز و نیز حذف برخی تسهیلات ارزی اقدام کند. تحریم‌های نفتی و کاهش صادرات نفت درآمدهای ارزی دولت و توان تزریق و عرضه کافی دلار را در بازار کاهش داد. از این رو، کاهش نقش سنتی دولت و نیز غیرصادراتی بودن اقتصاد به بی‌تعادلی بازار ارز انجامید.

۳) افزایش نقدینگی: درآمد نفتی بسیار خوب در هفت سال اخیر و تزریق آن به اقتصاد کشور نقدینگی را به بیش از پنج برابر افزایش داده و بدین ترتیب، موجب تورم شدید و در نهایت، کاهش ارزش پول ملی در برابر ارزهای خارجی شد. البته، بخشی از جامعه برای حفظ ارزش پول خود و برخی فرصت‌طلبان بازار نیز با انگیزه سفته‌بازی ارز خارجی خریداری می‌کنند که این امر نیز عامل مهم دیگری در کاهش تعادل بازار ارز است.

چالش‌های کوتاه‌مدت نوسان نرخ ارز در بازار

نخستین چالش زود هنگام، تأثیر مستقیم افزایش قیمت نرخ‌های ارز خارجی بر افزایش قیمت کالاها در بازار و تا حدی در بورس کالا است. پس از افزایش تدریجی قیمت ارز در یک سال گذشته، قیمت برخی محصولات ضروری مانند داروهای وارداتی و لبنیات از ۵۰ تا ۱۰۰ درصد و قیمت محصولات صنایع بزرگ مانند خودروسازی، صنعت آهن و فولاد و پتروشیمی از ۲۰ تا ۵۰ درصد افزایش یافته است؛ برای نمونه، وزیر بهداشت در ۲۴ مهر ۱۳۹۱، با اشاره به سهم بالای ۵۴/۹ درصدی مردم در پرداخت هزینه‌های درمانی تأکید کرد که با افزایش هزینه‌های درمانی، حدود ۷/۵ درصد از جمعیت کشور زیر خط فقر قرار می‌گیرند. به طور طبیعی، افزایش دیگر هزینه‌های معیشتی شهروندان، به ویژه در شهرهای بزرگ زمینه‌ای برای نارضایتی عمومی و احتمال واکنش‌های جمعی

اعتراضی در آینده است.

چالش دوم نوسان شدید قیمت ارز، مسئله احتکار کالاها، به ویژه کالاهای خارجی به دست بخشی از شرکت‌ها و بازاریان با انگیزه افزایش قیمت‌ها در روزهای آتی است. احتکار کالاها در انبار به امید افزایش بیشتر قیمت روشی ناپسند برای کسب سودهای بیشتر در وضعیت کنونی بازار به شمار می‌آید که رکود معاملات در بازار را سبب شده است تا جایی که بخشی از افزایش قیمت از طریق کمبود عرضه تقویت می‌شود.

چالش سوم، رانت‌های پدیدآمده ناشی از نوسان ارز است. برای بخش خصوصی رانت قیمتی برای برخی کالاهای موجود در انبارهاست که قیمت آنها یا قبلاً با ارز دولتی پرداخت شده یا اگر با ارز آزاد خریداری شده است، دلار با قیمت امروزی بیش از سه هزار تومان نبوده است. خروج این کالاها از انبارها و فروش آنها بر اساس قیمت‌های امروز، مشکل اساسی دیگری است که در نبود ابزارهای نظارتی کافی، به تشنج بازار منجر شده است.

درباره رانت احتمالی دولتی نیز موضوع به مابه‌التفاوت قیمت‌ها در سه بازار ارز مرجع، مرکز تبادل ارز و نیز بازار آزاد مرتبط است که بر پایه مصوبه مجلس، اگر دولت درآمدهای از محل مابه‌التفاوت نرخ ارز به دست آورد، باید آن را به خزانه وارد و بر اساس قانون، از آن برداشت کند. مجلس همچنین، در واکنش به تحولات بازار ارز، در هفته آخر مهر قانونی را تصویب کرد که بر پایه آن، امکان پرداخت یارانه نقدی از مابه‌التفاوت نرخ ارز ممنوع شد.

پیامدهای اجتماعی - اقتصادی بلندمدت افزایش نرخ ارز

واردات بخشی از نیازهای صنایع بزرگ دولتی در حوزه‌هایی مانند مواد اولیه، کالاهای صنعتی واسطه‌ای و سرمایه‌ای به درآمدهای ارزی وابسته است. بنابراین، چون این صنایع صادرات محور نیستند و درآمدهای ارزی مکفی ندارند، با افزایش نرخ ارز از یک سو، به سبب کاهش امکان واردات با کاهش تولید و از طرف دیگر، با افزایش هزینه‌های تولید و افزایش قیمت محصولات خود روبه‌رو خواهند شد. این روند سبب می‌شود شرکت‌های بزرگ دولتی، نه تنها توانایی توسعه و رشد فعالیت‌های خود را نداشته باشند؛ بلکه در بیشتر موارد، مجبورند یک یا دو زمان کاری یا بخش‌های کارگاهی نیروی انسانی خود را تعدیل کنند. در نتیجه، در بلندمدت، با افزایش بیکاری یا ناتوانی در پرداخت حقوق کارکنان روبه‌رو می‌شوند. برای نمونه، یکی از مسئولان شورای کار استان قزوین با اشاره به انتقال بحران از خودروسازی‌های بزرگ کشور به شرکت‌های قطعه‌سازی در این استان و دیگر استان‌ها، از ادامه تعدیل نیرو و کاهش فعالیت و تأخیر در پرداخت مطالبات کارگران در واحدهای قطعه‌سازی این استان خبر داده و تأکید کرده است که نباید اجازه داد صنعت قطعه‌سازی به سرنوشت صنعت نساجی دچار شود.

در این روند، برخی آمارها نشان‌دهنده افزایش ۲ تا ۴ درصدی نرخ بیکاری در ۱۴ استان صنعتی کشور در بهار ۱۳۹۱ نسبت به بهار گذشته است. تداوم و تعمیق افزایش نرخ بیکاری در مناطق صنعتی و شهرهای بزرگ می‌تواند زمینه‌های نارضایتی‌ها و

واکنش‌های اعتراضی جمعی کارگران را به دنبال داشته باشد. برای نمونه، تجمع اعتراضی ششصد نفر از کارگران شرکت صنایع فلزی در برابر استانداری تهران به سبب تعویق حقوق یا تجمع رانندگان شرکت اتوبوسرانی در برابر شورای شهر تهران در ۱۶ مهرماه به دلیل اعتراض به میزان حقوق، نمونه‌ای از افزایش فشارهای معیشتی و کاهش سطح استاندارد زندگی در میان کارکنان دولتی یا بخش خصوصی است.

نوسانات نرخ ارز در یک سال اخیر، به ویژه تلاطم آن در مهرماه و کاهش شدید ارزش پول ملی در برابر ارزهای خارجی نشان داد که از یک سو، برخی چالش‌های ایجادشده پس از اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها برای بخش‌های تولید صنعتی و کشاورزی و از سوی دیگر، محدودیت‌های گسترده ناشی از تحریم‌های خارجی برای صنعت نفت و نظام بانکی از عواملی‌اند که تعادل بازار ارز را دگرگون کرده‌اند.

بازتاب‌های سیاسی و رسانه‌ای اعتراضات ۱۲ مهر

بعد از ظهر سه شنبه ۱۱ مهرماه، پیامک‌هایی به اعضای صنوف مختلف بازار ارسال شد که مغازه‌داران را به تعطیلی و تظاهرات علیه افزایش قیمت ارز در روز چهارشنبه ۱۲ مهر دعوت می‌کرد. خبر تعطیلی مغازه‌های برخی صنوف و تجمع و راه‌پیمایی بخشی از بازاریان و کسبه در اطراف بازار تهران و همچنین، خیابان فردوسی و ناصرخسرو، نزدیک به ظهر چهارشنبه منتشر شد. موتورسوارانی سطل‌های زبانه را آتش زدند و بازاریان را تهدید کردند که حجره‌هایشان را ببندند. برخی دیگر نیز به ایستگاه‌های اتوبوس حمله کردند و شیشه‌های تعدادی از مغازه‌ها را در چهارراه استانبول شکستند.

پس از متلاطم شدن جو بازار در ۱۲ مهر، دادستان تهران اعلام کرد مبارزه با جرایم ارزی، اخلاک‌گران بازار و قاچاق ارز و طلا در چهارچوب وظایف قانونی دستگاه قضایی آغاز شده و دادستانی تهران با همکاری پلیس و نیروهای امنیتی پس از شناسایی اخلاک‌گران

وضعیتی ناشی از پیوستن جوان‌ها و بیکاران و کاسب‌های به اصطلاح سرپایی باشد که نشان‌دهنده آمادگی برای برهم زدن آرامش و اعتراضات تند و حتی ساختارشکن از سوی این طیف از معترضان است.

بازتاب رسانه‌ای و واکنش‌های خارجی

امریکا و اسرائیل بیشترین واکنش را نسبت به اعتراضات ۱۲ مهر نشان دادند. وزارت امور خارجه، وزارت خزانه‌داری و مقامات کنگره آمریکا جنگ روانی گسترده‌ای را درباره تأثیرگذاری تحریم‌ها بر نظام اجتماعی و اقتصادی کشور مطرح کردند. سخنگوی وزارت خارجه ایالات متحده تصریح کرد که سقوط ارزش ریال ایران نشان‌دهنده توفیق تحریم‌های بسیار کوبنده‌ای به شمار می‌آید که جامعه بین‌المللی برای متوقف کردن برنامه هسته‌ای «مشکوک» جمهوری اسلامی، پی گرفته و عملیاتی کرده است. خبرگزاری «رویترز» ۱۵ مهر اعلام کرد: «در حالی کنگره آمریکا به دنبال گسترش تحریم‌ها علیه ایران است، در پی کاهش ارزش ریال، بازار تهران در روز چهارشنبه ۱۲ مهرماه شاهد ناآرامی‌هایی بود. هزاران نفر از مردم و از جمله کسبه و بازاریان، در خیابان‌های مرکزی تهران دست به تظاهرات زدند و علیه دولت و وضعیت اقتصادی شعار سر دادند.»

«هیلاری کلinton»، وزیر خارجه آمریکا، با فرصت‌طلبی اشاره کرد: «هدف ما ترغیب رژیم ایران به مذاکره جدی و با حسن نیت با جامعه جهانی درباره برنامه هسته‌ای‌اش بوده و هست و ایران بهتر است «بسیار فوری» در این‌باره اقدام کند.» وی افزود، «رویکرد

عمده بازار ارز، سی نفر از آنان را بازداشت کرده است. نیروهای انتظامی نیز از ۱۵ مهر در بازار ارز و سکه حضور یافتند و به کنترل خرید و فروش ارز در بازار پرداختند.

سردار «نوری»، معاونت سیاسی سپاه، وقوع اعتراضات ۱۲ مهر را سناریوی انتخاباتی دشمن دانست که می‌کوشد از دل این اعتراضات، فردی را که طرفدار غرب باشد و با شعار نجات‌دهنده وضعیت اقتصادی وارد میدان شود، بر مردم تحمیل کند؛ زیرا، در وضعیت عادی، مردم همه جریان‌های سیاسی را می‌شناسند و تابلوی همه شناخته شده است.

اعتراضات به سرعت از محدوده مطالبات و خواست‌های اولیه سازمان‌دهندگان فراتر رفت و دامنه آن به مشارکت چند هزار نفری، در گستره‌ای وسیع در مناطق بازار و نیز رادیکالیزه شدن شعارها منجر شد. به نظر می‌رسد چنین وضعیتی ناشی از پیوستن جوان‌ها و بیکاران و کاسب‌های به اصطلاح سرپایی باشد که نشان‌دهنده آمادگی برای برهم زدن آرامش و اعتراضات تند و حتی ساختارشکن از سوی این طیف از معترضان است.

«کریمی اصفهانی»، دبیر کل جامعه اصناف و بازار تهران اعلام کرد: «یک عده عناصر ناشناس از بیرون از بازار مسئول برهم زدن اوضاع بازار هستند و بازاریان برای حفظ امنیت بازار و اینکه اوضاع به هم نریزد، ناچار شدند امروز مغازه‌های خود را ببندند و تجمعات اعتراضی ربطی به بازار ندارد.» در همین روز، جامعه اسلامی اصناف نیز بیانیه‌ای منتشر کرد: «منافقینی که با اقدامات خود موجب تعطیل شدن بخشی از بازار تهران شدند، مورد شناسایی قرار گرفته و در موقع مقتضی، از سوی مقامات مسئول پاسخ تحرکات مشکوک خود را خواهند گرفت.»

با این همه، درباره این اعتراضات باید گفت گذشته از آنکه جرقه اولیه اعتراضات از سوی کدام صنف یا قشر انجام گرفت، به سرعت از محدوده مطالبات و خواست‌های اولیه سازمان‌دهندگان فراتر رفت و دامنه آن به مشارکت چند هزار نفری، در گستره‌ای وسیع در مناطق بازار و نیز رادیکالیزه شدن شعارها منجر شد. به نظر می‌رسد چنین

در پی داشت. وی بیان کرد نسیم بهار عربی به سوی ایران وزیدن گرفته است. «لیبرمن» با اشاره به تأثیر تحریم‌ها بر اقتصاد ایران یادآور شد که ادامه این روند موجب شکل‌گیری انقلابی همچون انقلاب میدان تحریر مصر در ایران می‌شود. وزیر اقتصاد اسرائیل، «یووال استینیتز»، نیز روز ۱۶ مهر گفت که اقتصاد ایران در آستانه فروپاشی است.

نوسان ارزی مهرماه ۹۱ و برخی
اعتراض‌های محدود در بازار سبب شده
است آمریکا و اسرائیل و کشورهای اروپایی
نسبت به تأثیرگذاری تحریم‌ها خوش‌بین
شوند.

«بان کی مون»، دبیر کل سازمان ملل، روز جمعه ۱۴ مهر، یعنی دو روز بعد از تظاهرات در بازار تهران، در گزارشی اعلام کرد که مردم ایران زیر فشار قرار گرفته‌اند. وی گفت تحریم‌ها موجب شده است حتی شرکت‌های دارویی از فرستادن دارو به ایران خودداری کنند. «بان کی مون» در گزارش خود به گرانی کالاها در ایران و افزایش سرسام آور قیمت مایحتاج مردم اشاره کرد و یادآور شد که این امر بر زندگی عادی مردم تأثیر گذاشته است. در این بین، رئیس آژانس بین‌المللی انرژی اتمی هم اعلام کرد که آماده است مذاکرات خود را با جمهوری اسلامی از سر بگیرد. به گزارش «والاستریت ژورنال»، «یوکیا آمانو» در مصاحبه با خبرنگاران گفت: «ما آماده هستیم به زودی جلسه‌ای با ایران داشته باشیم؛ اما واقعیت این است که تا امروز، هیچ تاریخ مشخصی برای این جلسه مقرر نشده است.» «آمانو» تأکید کرد: «اگر ما با آنها ملاقات کنیم، این جلسه باید پربار باشد و برای چنین جلسه‌ای به آماده‌سازی مناسب نیاز است.»

روزنامه فرانسوی «لوموند» نیز در یادداشتی تحلیلی نوشت: «بازار ایران روز ۱۲ مهر دست به اعتراضی بی‌سابقه علیه بحران ارزی زد و بازاریان حجره‌های خود را تعطیل کردند و تجمع‌های پراکنده نیز با شعارهایی ضد دولتی در مناطق مجاور بازار شکل گرفت. اعتراض‌هایی که از نگاه طرف‌های مذاکره با ایران، وخامت اوضاع اقتصادی و فروپاشی قریب‌الوقوع بازار ایران را نشان می‌دهد

دو مسیر» (تنیبه و تشویق) برای وادار کردن ایران به مذاکره بوده است. «کلینتون» در روز حوادث بازار یادآور شد: «به باور من، دولت ایران مسئول آن چیزی است که در ایران جریان دارد و این دولت است که باید پاسخگو باشد و در صورت همکاری ایران با غرب در موضوع هسته‌ای، امکان برداشته‌شدن سریع برخی تحریم‌ها علیه ایران وجود دارد.»

«دیوید کوهن»، معاون وزیر خزانه‌داری آمریکا نیز به ناآرامی در بازار تهران اشاره کرد و در اظهاراتی، در کنار مشوق‌های مشروط «کلینتون» تهدید کرد در صورت ادامه‌نیافتن مذاکرات هسته‌ای از سوی ایران، تحریم‌ها تشدید خواهند شد. وی در نشستی خبری در سفارت آمریکا در رم گفت: «در صورتی که مقامات ایران تصمیمی برای ورود به گفت‌وگوهای جدی نگیرند، جامعه بین‌المللی فشارها را بر ایران افزایش خواهد داد.» کنگره آمریکا هم به ناآرامی در بازار ایران واکنش نشان داد و شماری از اعضای کنگره آمریکا تهدید کردند که خواهان اعمال تحریم‌های کامل علیه ایران هستند.

مقامات اسرائیل نیز به ناآرامی در بازار تهران در روز چهارشنبه توجه خاصی داشتند. تل‌آویو که در چند ماه گذشته، تهدید حمله نظامی به تأسیسات اتمی ایران را تکرار می‌کرد، ۲۴ ساعت پس از اعتراض بازار تهران، دیپلماسی جدیدی را در دستور کار خود قرار داد. «آسوشیتدپرس» از برنامه ویژه نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی برای سفر به اروپا با هدف مذاکره با مقامات این قاره درباره ایران و تشدید فشارها بر جمهوری اسلامی خبر داد. درگیری در بازار تهران واکنش «لیبرمن»، وزیر خارجه اسرائیل را هم

و شعارهای معترضان یادآور تظاهرات خیابانی ژوئن ۲۰۰۹ (خرداد ۸۸) است و انفجار نارضایتی، آشکارا رژیم را غافلگیر و سراسیمه کرده است.»

روزنامه «فاینشال تایمز» در گزارشی نوشت «نفت شریان حیاتی اقتصاد ایران به شمار می‌رود و کاهش تولید و صادرات آن به سقوط ارزش ریال در برابر دلار منجر شده است.» بی‌بی‌سی اشاره کرد که «احمدی نژاد» در مصاحبه مطبوعاتی‌اش، راه‌حل روشنی ارائه نکرد. در نتیجه، گروهی از بازاریان در روز چهارشنبه دست به اعتصاب زدند و شماری از مردم هم در اعتراض به بی‌ثباتی ریال و نامطمئن بودن از آینده به خیابان‌ها ریختند.

کارشناسان برخی محافل مطالعات راهبردی امریکا نیز تجمعات روز چهارشنبه را نشانه بارز تأثیرگذاری تحریم‌های بین‌المللی اعلام کردند. «پاتریک کلاسون»، اقتصاددان و تحلیلگر امور ایران در مؤسسه سیاست‌گذاری خاور نزدیک واشنگتن، درباره دلیل کاهش ارزش ریال معتقد است تحریم‌های بین‌المللی با کاهش درآمدهای صادراتی و افزایش هزینه واردات ایران به این معضل دامن زده است. به نظر وی، مسلماً استراتژی گروه ۵+۱ این بوده که ایران را از نظر سیاسی منزوی و از نظر اقتصادی تضعیف کند تا این کشور تن به سازش دهد. اکنون، باید ببینیم آیا ایران در رویارویی با این معضلات اقتصادی، مایل به سازش است یا نه. اگر پاسخ منفی باشد، احتمال اقدام نظامی علیه ایران افزایش می‌یابد. به نظر وی، با توجه به تجربه دیگر کشورها، افزایش فشارهای اقتصادی و اجتماعی تأثیری بر اراده و برنامه‌های سیاست‌های هسته‌ای رهبران ایران نخواهد داشت.

نتیجه‌گیری

پیش از این، جمهوری اسلامی ایران دو بار دیگر با مشکل ارزی روبه‌رو شده است که حتی شدیدتر از نوسانات اخیر مهرماه بوده‌اند. نخستین بار این مشکل در میانه دهه ۱۳۶۰ رخ داد. در بحبوحه جنگ، بهای نفت به شدت کاهش یافت و درآمد نفتی ایران از ۲۱ میلیارد دلار به ۶ میلیارد دلار در سال‌های ۱۳۶۵ و ۱۳۶۶ رسید. در آن زمان، ایجاد قوانین سخت برای کاهش واردات و توانست واردات را از ۱۸ میلیارد دلار به ۱۱ میلیارد برساند؛ اما کاهش درآمد نفتی برای وادار کردن ایران به پذیرش آتش‌بس کافی نبود. به عبارت دیگر، مشکلات اقتصادی تغییری در سیاست دفاعی و امنیتی ایران پدید نیاورد. دومین مشکل اقتصادی ایران در نیمه اول دهه ۱۳۷۰ پدید آمد؛

هنگامی که ایران با بدهی ۱۴ میلیارد دلاری پس از جنگ روبه‌رو شد و «بیل کلیتون» هم‌پیمانانش را از سرمایه‌گذاری در ایران منع و سرانجام، در پایان سال ۱۳۷۴، تحریم جامع و شکننده‌ای علیه ایران وضع کرد؛ اما با برقراری انضباط مالی و اصلاح سیاست ارزی سعی شد ۸ میلیارد دلار بدهی کشور پرداخت شود. در این مرحله نیز واردات از ۲۳ میلیارد دلار در سال‌های ۷۱ و ۷۲ به ۱۳ میلیارد در سال ۷۴ رسید و ایران ترجیح داد واردات را کاهش دهد تا اینکه در سیاست خارجی خود تجدید نظر کند.

نوسان ارزی مهرماه ۹۱ و برخی اعتراض‌های محدود در بازار سبب شده است امریکا، اسرائیل و کشورهای اروپایی نسبت به تأثیرگذاری تحریم‌ها خوش‌بین شوند. بازتاب گسترده کاهش ارزش پول ملی در میان رسانه‌های بیگانه و دولتمردان کشورهای متخاصم و اقدام و تصمیم اتحادیه اروپا در ۲۴ مهرماه برای تشدید تحریم‌ها نشان می‌دهد در صورتی که انضباط شدید مالی و نیز سیاست صحیح ارزی و اقتصادی در کشور اتخاذ نشود، با توجه به تفاوت‌های در خور توجه تحریم‌های اخیر با تحریم‌های پیشین، احتمال نوسانات نرخ ارز و نیز واکنش‌ها و اعتراض‌های اجتماعی در ماه‌های آتی بیشتر خواهد بود. از این نظر، اتخاذ تدابیر پیشگیرانه در سطح اقتصاد داخلی و تجارت خارجی و توجیه افکار عمومی جامعه به منظور کاستن از امیدهای کشورهای متخاصم برای سوء استفاده از نشان‌دادن تأثیرگذاری تحریم‌ها ضروری است.

